

Historia boksu

Boks jest dyscypliną sportową polegającą na bezpośredniej walce na pięści dwóch zawodników, według określonych zasad przy ograniczonym polu uderzeń. Jest to jedyna dyscyplina ujęta w programie igrzysk olimpijskich, której istotą jest wykazanie wyższości nad przeciwnikiem przy pomocy bicia. W ciągu wieków podejmowano próby łagodzenia brutalności tego sportu poprzez wprowadzenie chociażby ściśle określonych reguł walki, jednak samego elementu bicia nie da się wyeliminować gdyż nie była by to już ta sama dyscyplina sporu.

Boks należy do najstarszych sportów świata. Ten sposób walki znali już Sumerowie ok. 5000 lat p.n.e. o czym świadczy płyta znaleziona w okolicach Bagdadu przedstawiająca dwóch pięściarzy w postawie bojowej. Boks był prawdopodobnie uprawiany w starożytnym Egipcie. Walki na pięści przedstawiają malowidła: Meri Re w Tellel- Amarna, na grobowcu Kheuefa w Tebach i na grobowcach w Beni Hasan. Trudno jednak dzisiaj z całą pewnością stwierdzić czy pojedynki przedstawione na malowidłach miały sportowy charakter.

Niewątpliwie boks doskonale znany był już ok. 2000 lat p.n.e. na Krecie. Steatytowy ryton z tego okresu ukazuje pięściarzy, z których jeden pada pod ciosem na ziemię, bokserzy chronią głowę czymś w rodzaju kasku, zbliżonych do tych których dziś używają amatorzy. Na wyspie Tera(Santorin) bokserzy używali rękawic, przy czym jak przedstawia to jeden z zachowanych fresków, rękawicę zakładano na prawą rękę, lewa służyła prawdopodobnie do odbijania ciosów. Po najeździe Achajów ok. 1400 r. p.n.e. sportowe odmiany pięściarstwa rozprzestrzeniły się w całej Grecji. Walki pięściarskie na śmieć i życie rozgrywane się podczas igrzysk pogrzebowych opisuje w Homer w „Iliadzie”. Jako dyscyplina w igrzyskach olimpijskich boks po raz pierwszy zaistniał w 688 r. p. n.e. Wówczas to w Olimpii rozegrano pojedynek bokserki, w którym zwycięzcą okazał się Onomastos ze Smyrny, który określił wtedy pierwsze zasady i regulamin walki mający obowiązywać do III w. n.e.

W swym najwcześniejszym wydaniu boks był dyscypliną bardzo brutalną. Nie uznawano walk nierozstrzygniętych. Zawodnicy owijali pięści rzemieniami ze skóry, w późniejszym czasie wplatano w rzemienie kawałki żelaza, walczone do momentu poddania się przeciwnika lub jego unieszkodliwienia. W starożytnych igrzyskach istniał podział na kategorie chłopców i mężczyzn, przywiązywano również dużą wagę do wyszkolenia technicznego. Hippomachos z Elidy zwyciężył w igrzyskach w 296 r. p.n.e. trzech kolejnych przeciwników nie otrzymawszy ani jednego ciosu, inny starożytny pięściarz Melankomas z Karii znany był z tego, iż tak skutecznie unikał ciosów, że w końcu jego przeciwnicy poddawali się ze zmęczenia. Do najsłynniejszych bokserów antyku należeli: Teagenes z Tazoz, zdobywca ponad 1000 nagród, Glaukos z Korystos, Diagoras z Rodos.

Znane były już w tych czasach próby „ustawiania walki” o czym świadczy przypadek Eupolosa z Tesalii, który przekupił swoich trzech przeciwników, oszustwo zostało jednak wykryte i wszyscy czterej musieli zapłacić wysokie kary.

Od IV w.p.n.e. w Grecji upowszechniał się boks zawodowy, w którym elementy widowiskowości odbywały się kosztem zwiększenia brutalności, czego wynikiem była często śmierć jednego z zawodników. Śmiertelne pojedynki zdarzały się też na igrzyskach olimpijskich, przykładem może być tutaj śmierć Iktiosa z Epidaurusu, który został zabity przez Kleomedesa z Astypalei podczas igrzysk w 496 r.p.n.e. Kleomedesowi sędziowie nie przyznali zwycięstwa co wywołało u niego pomieszenie zmysłów.

W czasach cesarstwa rzymskiego nastąpiła dalsza brutalizacja tego sportu. Zawodnicy nabijali rzemienne ochraniacze metalowymi guzami przy czym boks zaczął tracić swój sportowy charakter i przypominał bardziej pojedynki gladiatorów.

W starogreckim malarstwie wazowym i rzeźbie napotyka się liczne przedstawienia bokserów, z których najbardziej znana jest rzeźba Apolloniusa z I w.p.n.e. przedstawiającego zawodnika odpoczywającego po walce.

W V w. p.n.e. boks był jednym z najstarszych rytualnych sportów u Etrusków. Walczono uzbrojonymi w żelazne hantle pięściami ale sportowy charakter takiego pojedynku, mimo dużej brutalności walki, dokumentują obrazy przedstawiające wręczanie nagród i obecność widzów. Pojedynki te znalazły później swoich naśladowców w Rzymie gdzie gladiatorzy uzbrojeni w rękawice nabite kawałkami żelaza, zębami rekinów toczyli walkę na śmierć i życie.

Okolo 500 r. boks był szeroko rozpowszechniony na wszystkich wyspach Oceanii. Słynne były zawody odbywające się na wyspach Tonga i Hawajach, w której brali udział mężczyźni każdej z wysp archipelagu. Bokserzy występowali w spódnicach typu sarongów a pięści dla ochrony palców owijali włóknem z liści palmowych. Ciekawostką jest, że w walkach tych brały udział również kobiety.

Upadek starożytnych igrzysk olimpijskich spowodował, iż boks utracił znamiona sportu a walka na pięści stała się jedynie tanią rozrywką dla najniższych warstw społecznych. W ciągu średniowiecza w niektórych społecznościach ludowych pojawiły się odmiany boksu o wyraźnie zarysowanych regułach. Przykładem może być tutaj Ruś, gdzie istniały tzn. „kułacze boje”(walki indywidualne i zbiorowe- jedna wieś przeciw drugiej).Opisy ludowych walk bokserskich można znaleźć w literaturze polskiej i rosyjskiej tego okresu. W „Kronice Sarmacyi” M. Strykowskiego czytamy: ”Ten też zwyczaj po wszystkich Rusi i Moskwie się co rok pewnych dni zachować zwykł, iż [.....] chłopięta młodzi i niektórzy żonaci mężowie, w lecie na szerokie pola, a w zimie na jeziora, stawy i rzeki zamarzłe z miast[.....] i ze

wsi pospolitej wychodzą [...] tamże według zwyczaju [...] bez żadnych broni, rękoma, pięścioma głowę, twarz, oczy, piersi, karki, łono i insze członki tak sobie bardzo potłuką, że się stamtąd jedni półżywi wracają, drugich [...] umarłych z placu znoszą” Ten sam autor pozostawił też wierszowany opis autentycznej walki rozegranej w 1306 r. Ludowe walki pięściarskie usankcjonowane zostały specjalnym ukazem carycy Katarzyny II, nie odegrały one jednak ważniejszej roli w rozwoju boks europejskiego.

Nowożytny boks narodził się w Anglii w XVIII w. Dzięki mecenasowi arystokracji zaczęto organizować - unormowane w pewien zorganizowany system - pojedynki bokserskie, w których walczono na gołe pięści, bez żadnych określonych reguł, a stawką była nagroda pieniężna. Wówczas to Amerykanin James Figg założył przy Tottenham Court Road w Londynie szkołę boks. Sam został też pierwszym mistrzem bokserskim utrzymując tytuł do 1730 r. Do 1729 roku powstało w Londynie jeszcze ok. 12 szkół boks. W 1725 r. Figg zorganizował pierwszy nieoficjalny międzynarodowy pojedynek bokserski w którym zmierzyli się Stopa L. Acqa z Wenecji i John Whitacker ze szkoły Figga. Mimo lepszych warunków fizycznych Wenecjanin musiał uznać wyższość wyszkolenia przeciwnika, który bardzo szybko go znokautował. Figg dobrze sprawdzał się w roli menedżera, organizując zawody na najwyższym poziomie, na które chętnie przychodziły tłumy Londyńczyków.

Brytyjczyk Jack Broughton, który w 1730 r. zastąpił Figga odbierając mu tytuł mistrzowski, jako pierwszy skodyfikował zasady tego sportu. Wstrząśnięty śmiercią na ringu jednego ze swych przeciwników, Georgea Stewensona, zaproponował by walka kończyła się automatycznie, gdy jeden z pięściarzy upadnie i nie podniesie się przez 30 s. Przepisy, które ukazały się drukiem w 1741 r. „London Prize Rules” zabraniały również ciosów poniżej pasa i wprowadzały kwadratowe pole walki otoczone linami. Reguły walki Broughtona utrzymały się do 1838 r., kiedy zostały zmodyfikowane dla potrzeb największego przedsiębiorstwa ringowego w Londynie (London Prize Ring). Aby zmniejszyć niebezpieczeństwo urazów Broughton wynalazł w 1747 r. rękawice bokserskie, które jednak w tamtym czasie nie znalazły powszechnego zastosowania i używane były głównie w celach szkoleniowych.

W 1865 r. bokser A. Chambers wraz z dziennikarzem J. Chamberleinem i markizem Queensberry, opracowali przepisy przyjęte następnie w całej W. Brytanii, a od 1872 r. w USA. Stały się one bazą współczesnych regulaminów boks. Wprowadzały między innymi 3- minutowe rundy i walkę w rękawicach ochronnych oraz podział na kategorie wagowe (początkowo 3). W XIX w. dała się zaobserwować intensyfikacja mechanizmów komercyjnych, co było spowodowane wzrostem zainteresowania publiczności i w konsekwencji opłacalnością organizowania widowisk pięściarskich. Na walkę Johna Gulla z Henrym Pearsem w 1807 r. przyszło ponoć 150 000 widzów, a sama walka trwała 59 rund. Powstały w tym czasie pierwsze duże agencje menedżerskie wyspecjalizowane w aranżowaniu tego typu pojedynków. Boks zawodowy

rozwinął się również w USA , przywieziony tam przez emigrantów angielskich i irlandzkich. Właśnie z pojedynków brytyjsko- amerykańskich wywodzi się tradycja zawodowego mistrza świata. Pierwsza taka nieoficjalna walka miała miejsce 10 grudnia 1810 r. w Copthall – Common w hrabstwie Essex , gdzie zmierzyli się wyzwolony niewolnik murzyński Tom Molineaux i Brytyjczyk Tom Cribb. Amerykanin ostatecznie poddał się mimo, że Cribb trzy razy był liczony. W następnych latach walki o tytuł odbywały się nieregularnie i towarzyszyły im liczne spory kompetencyjne między zawodnikami brytyjskimi i amerykańskimi o prawo startu i posiadanie tytułu. Do 1835 r. walki toczyły się wyłącznie w Wielkiej Brytanii, od wizyty Anglika Jamesa Burke w USA przemiennie w obu krajach , przeważnie według zasad London Ring Prize. W 1833 r. Burke został zawodowym mistrzem świata nokautując w 99 rundzie Simona Byrne`a, który zmarł trzy dni później od śmiertelnych urazów ciała. Śmiertelne wypadki na ringu w owym czasie zdarzały się dosyć często , co było powodem zmian w przepisach i od 1885 r. w boksie zawodowym przyjęto zasady wspomnianego wyżej Queensberry`ego. Pierwszą walkę według nowych zasad , jak podaje Lipoński w „Humanistycznej Encyklopedii Sportu”,stoczyli między sobą w 1885 r. J.L. Sullivan z D.F. Mc. Cafferym , chociaż niektóre źródła podają , że pierwszym pojedynkiem na nowych zasadach była walka Sulliwana z J. J. Corbetem w 1892 r. Od tej pory mistrzostwa świata wszechwag stawały się, obok piłki nożnej , najpopularniejszym widowiskiem sportowym.

Na przełomie XIX i XX w. duży wkład w rozwój światowego boksu wnieśli Amerykanie, którzy coraz częściej organizowali walki o tytuł mistrza świata. Największym organizatorem zawodowych walk bokserskich był Olympic Club z Nowego Orleanu . Równocześnie pojawiła się funkcja prywatnego agenta-menedżera. Największe znaczenie ok. 1898 r. zyskał James W. Coffroth , działający do 1910 głównie w San Francisco . Największ rozgłos zyskał T. Rickard , organizator głośnej walki między Dempseyem z G. Carpentierem (1920) , a następnie serii walk o mistrzostwo świata między Dempseyem i Tunneyem . Po śmierci Rickarda największe znaczenie uzyskał Michael Jacobs, który założył przedsiębiorstwo bokserskie (Twentieth Century S.C.) Po zorganizowaniu 550 pojedynków bokserskich sprzedał je J.D. Norrisowi. Ten zmienił nazwę na International Boxing Club- największe przedsiębiorstwo tego typu na świecie. Obecnie największą rolę w boksie zawodowym odgrywa menedżer wielu wybitnych bokserów, w tym Mikea Tysona -Don King

W miarę rozwoju środków przekazu relacje z pojedynków bokserskich zaczęły docierać do coraz szerszej rzeszy publiczności i budziły jeszcze większe emocje. W 1897 r. Veriscope Company nakręciła pierwszy film z walki bokserskiej. Duże kontrowersje , a zarazem doniosłą rolę w procesie walki z rasizmem odegrał film przedstawiający pojedynek pierwszego murzyna , który zdobył tytuł mistrza świata wszechwag Jacka Johnsona z J. Jeffrisem . Zwycięstwo Johnsona spowodowało w USA zamieszki rasowe, zmotywowało jednak wielu postępowych działaczy do walki z rasizmem.

Dużą rolę w kreowaniu gwiazd boksu zawodowego odegrało pojawienie się transmisji radiowych. Do rangi bohaterów narodowych urastali tacy bokserzy jak J. Dempsey (mistrz świata 1919-1926), czy J. Louis (mistrz świata 1937-1949).

Jeszcze większy wpływ na skomercjalizowanie boks, a co za tym idzie pojawienie się jeszcze większych pieniędzy i postawienie na elementy czysto rozrywkowe, wywarło powstanie telewizji. Zawodnikami wykreowanymi przez telewizję, którzy przeszli już do legendy boks, byli Rocky Marciano - mistrz świata w latach 1952-1956 i „Sugar” Ray Robinson uznany w tym czasie przez Związek Bokserskich Sprawozdawców Sportowych za „największego boksera wszechczasów”. Zawodnikiem, który potrafił wykorzystać telewizję dla pokazania własnej barwnej indywidualności był olimpijski przeciwnik Zbigniewa Pietrzykowskiego z 1960 r. - Muhammad Ali (Cassius M. Clay). Ali mówił o sobie: „Jestem najwspanialszym, najszybszym i najpiękniejszym bokserem zawodowym świata”. 25 lutego 1964 roku po walce z Sonny Listonem został najmłodszym mistrzem świata wagi ciężkiej.

Na początku XX w. narodził się również boks amatorski. Jako sport amatorski boks zajmuje szczególne miejsce w olimpijskiej tradycji. W 1904 r. wprowadzono tę dyscyplinę sportu na igrzyskach olimpijskich w St. Louis i od tego czasu na olimpiadzie nie pojawił się tylko raz - w 1912 r. ze względu na zakaz uprawiania tego sportu w Szwecji. Wielu zawodowych mistrzów świata wagi ciężkiej odnosiło swoje pierwsze ważne zwycięstwa właśnie podczas igrzysk olimpijskich, między innymi Muhammad Ali, bracia Spinks (Michael i Leon), Joe Frazier, George Foreman. Również aktualny mistrz świata Lennox Lewis występował na olimpiadzie w Seulu, gdzie zdobył dla Kanady złoty medal.

W 1920 r. powstała Międzynarodowa Federacja Boks Amatorskiego (FIBA), przekształcona następnie w 1956 r. w Międzynarodowe Stowarzyszenie Boks Amatorskiego (AIBA) z siedzibą w Londynie. Obecnie AIBA liczy 186 członków i od 1974 r. organizuje Mistrzostwa Świata w tej dyscyplinie sportowej.

Jednym z pierwszych zadań FIBA było ujednoczenie przepisów, między innymi wprowadzono rękawice 8-uncjowe, ograniczono czas walki do trzech rund. W 1925 r. zorganizowano po raz pierwszy Mistrzostwa Europy. W Sztokholmie 40 bokserów z 10 państw rywalizowało o tytuł, wśród nich był również Polak Zygfryt Wende, który odpadł w ćwierćfinałach. Od 1937 r. (z przerwą wojenną) Mistrzostwa Europy rozgrywane są co 2 lata, a od 1971 patronuje im EABA (Europejskie Stowarzyszenie Boks Amatorskiego).

W Polsce boks od samego początku miał charakter amatorski. Początki tej dyscypliny sportu w naszym kraju sięgają przełomu XIX i XX w., gdy zorganizowano w Warszawie kilka walk demonstrujących tę dyscyplinę. Pierwsze sekcje bokserskie powstały w 1921 r. przy klubach w Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Łodzi i Warszawie. W tym czasie duże zasługi dla rozwoju

polskiego boksu miał dziennikarz, zawodnik i literat -W. Junosza Dąbrowski, który w licznych publikacjach wydawanych chociażby na łamach „Przeglądu Sportowego”, czy „Rzeczpospolitej”, popularyzował tę dyscyplinę sportu. W 1923 r. Polski Związek Bokserski, którego pierwsze historyczne posiedzenie odbyło się w siedzibie redakcji „Stadionu” w Warszawie. W 1925 r. PZB przyjęty został w poczet członków FIBA.

Pierwszy medal dla Polski na Mistrzostwach Europy zdobył w 1930 r. M. Forlański, a pierwszy złoty siedem lat później A. Polus. Najwięcej medali dla naszego kraju wywalczył czterokrotny mistrz Europy Zbigniew Pietrzykowski.

Polacy brali również udział we wszystkich mistrzostwach świata, które od 1974 roku odbywają się co 4 lata. Pierwszy medal na tych mistrzostwach zdobył Z. Kicka w 1974 r., a cztery lata później złoty - H. Średnicki.

Od 1936 r. do lat sześćdziesiątych boks w Polsce przeżywał okres największego rozwoju. Twórca „polskiej szkoły boksu” - Feliks Stamm - przygotowywał z powodzeniem pięściarzy do kolejnych siedmiu igrzysk olimpijskich w latach 1936 – 68. W 1937 i 1939 polska reprezentacja bokserska zdobyła Puchar Narodów dla najlepszej drużyny Mistrzostw Europy. Po II wojnie światowej nasz kraj był potęgą światowego boks amatorskiego. Na Mistrzostwach Europy w 1953 r. drużyna pięściarska pod wodzą F. Stamma zdobyła 9 medali (w tym 7 złotych), a na olimpiadzie w 1960 i 1964 r. reprezentacja wywalczyła łącznie 14 medali.

Boks amatorski nigdy nie odegrał szczególnej roli w Stanach Zjednoczonych. W USA boks amatorski kontrolowany jest przez utworzoną w 1963 r. WBA (Światową Organizację Boks), która obok konkurencyjnej WBC jest najważniejszą organizacją boks zawodowego przeprowadzającą walki o tytuł mistrzów świata w 15 kategoriach.

Boks jest dyscypliną sportową, która budzi do dziś wiele emocji i kontrowersji. Mimo wielu zmian – udoskonalania metod sędziowania, lepszego przygotowania bokserów i opieki medycznej – wypadki w tym sporcie nie są niczym niezwykłym, psując jego wizerunek. Na przeszkodzie dalszej ewolucji stoją pieniądze, interesy oraz spory między różnymi federacjami, uniemożliwiające ustalenie prawdziwej hierarchii zawodników w poszczególnych kategoriach wagowych. Nie lepiej niestety wygląda sytuacja w boksie amatorskim. Z tego względu MKOl już kilkakrotnie groził usunięciem boks z programu olimpijskiego, zwłaszcza po rozmaitych skandalach związanych z poziomem sędziowania i niektórymi werdyktami sędziów. Opinii o boksie na pewno nie poprawiają bardzo poważne niekiedy kontuzje zawodników, a nawet wypadki śmiertelne. Bodaj najbardziej znanym przykładem jest tu Muhammad Ali, który nabawił się na ringu choroby Parkinsona. Mimo tych negatywnych aspektów, boks – odwołujący się do najstarszych ludzkich instynktów samoobronnych - pozostaje jednym z najpopularniejszych sportów.

Opr. Paweł Bekus

Bibliografia

1. Lipoński W, Humanistyczna Encyklopedia Sportu, Warszawa 1987
2. Osmólski P, Leksykon boksu , Warszawa 1989
3. Osterloff W, Historia sportu, Warszawa 1976
4. Parada Z, Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie, Kraków 1980
5. Praca zbiorowa , Kronika sportu , Warszawa 1993